ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет історії та філософії
(повне найменування факультету)

Кафедра філософії
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Поняття політичного в філософіях Карла Шмітта та Лео Штрауса»
(тема кваліфікаційної роботи українською мовою)
«The Concept of the Political in the Philosophies of Carl Schmitt and Leo Strauss»
(тема кваліфікаційної роботи англійською мовою)

Виконав(ла): здобувач(ка) денної форми навчання
спеціальності ___033 Філософія___
(код, назва спеціальності)
Кіпаренко Костянтин Сергійович_____
(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник к.філос.н., доцент Райхерт К. В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали) (підпис)

Рецензент_____
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
_____
№ ___ від ____.____. 2024___ р.

Завідувач(ка) кафедри
_____ ГОЛУБОВИЧ, Інна
(підпис) (прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № __від ____.____.2024_ р.

Оцінка_____/___ ___/_____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)
Голова ЕК

_____ _____
(підпис) (прізвище, ім'я)

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. РОЗУМІННЯ ПОЛІТИЧНОГО У КАРЛА ШМІТТА 10
1.1 Політична теологія та суверенітет 11
1.1.1 Суверенітет як здатність приймати виняткові рішення 11
1.1.2. Роль суверена в надзвичайних ситуаціях 12
1.2. Політичне: дихотомія друга і ворога 14
1.2.1. Визначення політичного 14
1.2.2. Ворожнеча як основа політичного 16
1.3. Розмежування політичного і інших сфер 17
1.4. Критика ліберальної політичної теорії і парламентської 19
1.4.1. Недоліки ліберальної демократії 19
1.4.2. Парламент як символ слабкості лібералізму 21
Висновки до першого розділу 22
РОЗДІЛ 2. КРИТИКА КАРЛА ШМІТТА ЛЕО ШТРАУСОМ 25
2.1. Пріоритет ворога та його наслідки 25
2.2. Позбавлення держави моральної основи 27
2.3 Небезпеки деспотизму при сильному суверені 28
2.3.1 Критика Штраусом потенційної небезпеки деспотизму при сильному суверені 28
2.3.2. Аналіз альтернативних варіантів управління, запропонованих Штраусом 30
2.4 Недостатня увага до прав людини і свобод 32
2.4.1. Оцінка критики Штрауса в аспекті прав і свобод в концепції Шмітта . 32
2.4.2. Пропозиції щодо зміцнення прав і свобод у політичному суспільстві . 33
2.5. Критика ліберальної концепції культури 34
2.5.1. Вплив лібералізму на розуміння політичного Карлом Шміттом 34
2.5.2. Критика автономності політичного і інших сфер 35

Висновки до другого розділу 36
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПІЯ ПОЛІТИЧНОГО У ЛЕО ШТРАУСА 38
3.1 Філософське та практичне в політичному 38
3.1.1 Філософське значення політики 38
3.1.2 Практичне застосування філософських ідей 40
3.2. Критика модернізму і повернення до класики 42
3.2.1. Недоліки сучасної політичної думки. 42
3.2.2. Переваги класичного підходу 43
3.3. Політичний порядок на основі природного права 45
3.3.1. Основні принципи політичного порядку на основі природного права . 45
3.3.2 Застосування принципів природного права в сучасному політичному контексті 48
Висновки до третього розділу 49
ВИСНОВКИ 51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність теми «Поняття політичного у філософії Карла Шмітта та Лео Штрауса» обумовлена важливістю та значущістю дослідження політичних ідей, що мають значний вплив на сучасну політичну філософію та практику. У той час як ідеї Карла Шмітта та Лео Штрауса активно вивчаються у міжнародній академічній спільноті, наприклад, дослідження Джорджо Агамбена концепції виняткового стану в його роботі «Стан винятковості» [5] є ключовим для розуміння політичної теорії Карла Шмітта, або інтелектуальний портрет Карла Шмітта, запропонований Гопалом Балакришнаном у праці «Ворог: інтелектуальний портрет Карла Шмітта» [7], який розглядає його внесок у політичну теорію, чи дослідження Роберта Хоуса у праці «Лео Штраус: людина миру» [16], де підкреслюється його критичний погляд на модернізм. В українському академічному просторі дослідження їхніх концепцій залишаються недостатньо розвиненими. Проте існують окремі роботи, які висвітлюють ці теми. Наприклад, Д. Стадничук у своїй статті «Особливості концептуального осмислення політичного в теоретичному підході Карла Шмітта» [3] аналізує ключові аспекти теорії Шмітта. Ю. О. Шейко у праці «Автономія політичного в теорії Карла Шмітта» [4] досліджує автономність політичного в концепції Шмітта. В. Прокопенко у статті «Лео Штраус: критика політичної філософії Гегеля» [2] досліджує критику політичну філософію Гегеля з боку Штрауса. Праця І. О. Орехова «Лео Штраус: народження або відродження політичної філософії?» [1]. Також можна згадати роботу С. П. Шевцова «Метаморфози права», яка звертається до концепції права Карла Шмітта. Це створює необхідність проведення комплексного аналізу їхніх філософських поглядів на політичне.

Головна проблема, яка розглядається в цій роботі, полягає у визначенні та порівнянні концепцій політичного у філософії Карла Шмітта та Лео Штрауса.

Карл Шмітт відомий своїм визначенням політичного через дихотомію друга і ворога, а також своїми ідеями щодо суверенітету та політичної теології. Лео Штраус, у свою чергу, критично оцінює ідеї Шмітта, пропонуючи своє бачення політичного, яке базується на класичній філософії та концепції природного права. Дослідження цих двох філософів дозволить глибше зрозуміти основні напрямки політичної думки XX століття, оскільки їхні концепції критики ліберальної демократії, політичної теології, повернення до класичної політичної філософії та взаємодії філософії й політики є фундаментальними для аналізу політичних процесів та ідеологій цього періоду. Карл Шмітт, зі своєю концепцією суверенітету та виключного стану, та Лео Штраус, зі своїм закликом до класичних принципів та критикою модернізму, надають унікальні перспективи для розуміння обмежень, викликів та альтернативних шляхів розвитку політичної думки XX століття.

Соціальна значущість даної проблеми полягає у розкритті теоретичних основ політичних концепцій, що впливають на формування політичних інститутів та процесів у суспільстві. Аналіз політичних ідей Шмітта та Штрауса дозволить краще зрозуміти природу політичної влади, ролі суверенітету, а також взаємовідносини між державою та суспільством.

Проблемна ситуація полягає у відсутності всебічних досліджень філософських концепцій Карла Шмітта та Лео Штрауса в українській академічній літературі. Це може створювати прогалини у розумінні важливих аспектів політичної теорії, що обмежують можливості розвитку політичної науки в Україні.

Таким чином, дослідження концепцій політичного у філософії Карла Шмітта та Лео Штрауса є актуальним та необхідним для розвитку політичної науки в Україні.

Формулювання мети і завдань дослідження. ***Метою*** даного дослідження є порівняльний аналіз концепцій політичного у філософії Карла Шмітта та Лео Штрауса з метою виявлення ключових аспектів їх розуміння

політичного та критики один одного.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі ***завдання***:

1. Охарактеризувати основні ідеї Карла Шмітта щодо політичного, зокрема дихотомію друга і ворога, концепцію суверенітету та політичної теології та проаналізувати критику Карла Шмітта Лео Штраусом, звернувши увагу на основні аспекти критики, такі як пріоритет ворога, відсутність моральної основи, небезпека деспотизму та обмеження прав і свобод.

3. Розкрити філософські погляди Лео Штрауса на політичне, включаючи його критику модернізму та повернення до класичних концепцій політичної філософії.

4. Встановити теоретичні та методологічні підходи, використані Шміттом і Штраусом у формулюванні своїх політичних концепцій.

Визначення об'єкта і предмета дослідження. ***Об'єктом*** дослідження є філософські концепції політичного у творчості Карла Шмітта та Лео Штрауса.

Предметом дослідження є суттєві зв'язки та відношення в межах філософських концепцій політичного у Карла Шмітта та Лео Штрауса, що підлягають безпосередньому вивченню. Це включає:

- визначення політичного через дихотомію друга і ворога (Карл Шмітт),
- концепцію суверенітету та політичної теології (Карл Шмітт),
- критику цих концепцій Лео Штраусом,
- філософське бачення політичного Лео Штраусом, включаючи його підхід до класичної політичної філософії та природного права.

Визначення дослідницької методики. У даному дослідженні використовуються такі методи:

1. Герменевтичний метод.

2. Порівняльний метод.

Огляд джерел та літератури. Для розкриття теми дослідження були опрацьовані найбільш значущі та актуальні роботи. Огляд джерел та літератури буде систематизованим аналізом з акцентом на їх значущість, переваги та

недоліки у контексті розкриття теми дослідження.

Однією з основоположних праць Карла Шмітта є «Поняття політичного» [38]. Ця робота розкриває дихотомію друга і ворога, що є центральним у концепції політичного Шмітта. Іншою важливою працею є «Політична теологія» [37], де Шмітт детально розглядає зв'язок між теологією та політикою, вводячи концепцію суверенітету.

«Криза парламентської демократії» [39] присвячена критиці парламентської демократії, розкриваючи недоліки ліберальної демократії з точки зору Шмітта. У праці «Конституційна теорія» [33] досліджуються конституційні теорії Шмітта, важливі для розуміння його політичного мислення. Нарешті, у «Законність і легітимність» [36] розглядається різниця між законністю і легітимністю, що є центральним для політичної філософії Шмітта.

Серед робіт Лео Штрауса, значущою є «Природне право та історія» [46], де Штраус розглядає концепцію природного права як основи політичного порядку. Методологія включає класичні філософські підходи та критику модернізму. У праці «Місто і людина» [47] Штраус аналізує філософію Платона, Аристотеля та Фукідіда, розкриваючи філософське значення політики. У «Думки про Макіавеллі» [48] Штраус проводить критичний аналіз праць Макіавеллі, підкреслюючи недоліки модерністської політичної думки.

Праця Даніела Тангуая (Daniel Tanguay) «Лео Штраус: Інтелектуальна біографія» [52] є біографією Штрауса з акцентом на його філософські погляди. Перевагою є детальний розгляд інтелектуального розвитку Штрауса, але обмежена увага до конкретних політичних ідей є недоліком. У праці Хайнріха Маєра «Карл Шмітт і Лео Штраус. Прихований діалог» [22] аналізується взаємодія та критика між Шміттом і Штраусом, вона використовується як основна в котексті критики Шмітта Штраусом.

Огляд літератури свідчить про те, що дослідження концепцій політичного у Карла Шмітта та Лео Штрауса є важливим і необхідним для розвитку

політичної науки. Опрацьовані джерела надають аналіз політичних ідей цих філософів, розкриваючи їхні підходи до визначення політичного, суверенітету, політичної теології та природного права. Роботи Шмітта, такі як «Поняття політичного» [38] та «Політична теологія» [37], демонструють його глибоке розуміння політичного через дихотомію друга і ворога, а також важливість суверенітету у політичних системах. З іншого боку, праці Штрауса, включаючи «Природне право та історія» [46] та «Місто і людина» [47], пропонують критичний погляд на модернізм та наголошують на важливості класичних філософських підходів.

Аналіз взаємодії та критики між Шміттом і Штраусом, особливо у праці Хайнріха Маєра «Карл Шмітт і Лео Штраус. Прихований діалог» [22], дозволяє глибше зрозуміти їхні концепції та виявити основні точки розбіжності.

Таким чином, дослідження філософських концепцій Карла Шмітта та Лео Штрауса є актуальним та сприятиме подальному розвитку політичної науки, зокрема в контексті українського академічного простору, де ці питання залишаються недостатньо вивченими.

Обґрунтування структури роботи. Структура дипломної роботи складається з трьох основних розділів, які відповідають меті та завданням дослідження, викладеним у вступі.

Вступ включає встановлення актуальності теми, формулювання мети і завдань дослідження, визначення об’єкта і предмета дослідження, опис методики дослідження, огляд джерел та літератури, а також обґрунтування структури роботи.

У першому розділі аналізуються основні концепції Шмітта, включаючи дихотомію друга і ворога, концепцію суверенітету та політичної теології. Розділ складається з підрозділів, кожен з яких детально розглядає певний аспект політичного у філософії Шмітта.

Другий розділ присвячений аналізу критики Шмітта з боку Штрауса. Розглядаються основні аспекти критики, такі як пріоритет ворога, відсутність

моральної основи, небезпека деспотизму та обмеження прав і свобод.

У третьому розділі досліджуються філософські погляди Штрауса на політичне, включаючи його критику модернізму та повернення до класичних концепцій політичної філософії.

Висновки підсумовують результати дослідження, визначаючи досягнення мети і вирішення завдань, поставлених у вступі.

Список використаних джерел та літератури включає всі джерела, на які є посилання в тексті роботи, подані у відповідності до ДСТУ.

Такий структурний підхід забезпечує логічну послідовність викладу матеріалу та дозволяє всебічно розкрити тему дослідження, відповідно до поставлених завдань.

РОЗДІЛ 1.
РОЗУМІННЯ ПОЛІТИЧНОГО У КАРЛА ШМІТТА

Карл Шмітт, видатний мислитель політичної філософії XX століття, сформулював революційні концепції, що стали основою для глибокого розуміння політичного як самостійної сфери, яка не може бути зведена до соціальних або економічних категорій. Центральне місце у його філософії займає поняття суверенітету, яке він визначає через здатність приймати виняткові рішення у кризових ситуаціях. У своїй праці «Поняття політичного» [38] Шмітт висуває тезу, що суверен — це той, хто здатен вирішити про надзвичайний стан, виходячи за межі звичайних правових норм. Ця здатність є вираженням найвищої влади і авторитету, що лежить в основі політичного порядку.

У «Політичний теологія» [37] Шмітт наголошує, що всі значні політичні концепції мають теологічні корені. Він вважає, що політика і теологія взаємопов'язані, і це взаємозв'язок виражається в концепції суверенітету, де суверен виступає аналогом бога в політичному контексті. Суверенітет, за Шміттом, проявляється в здатності діяти поза межами закону, коли це необхідно для збереження порядку і стабільності в суспільстві.

Одним із ключових аспектів розуміння політичного у Шмітта є дихотомія друга і ворога, яку він розглядає як сутнісну характеристику політичного. В «Поняття політичного» [38] Шмітт визначає політичне через здатність розрізняти друга і ворога, де ворог є екзистенційною загрозою для існування політичної спільноти. Ця дихотомія є фундаментальною для розуміння політичних процесів і конфліктів, що формують структуру і динаміку політичного життя.

Цей розділ буде присвячений аналізу основних концепцій політичної теології та суверенітету у філософії Карла Шмітта. Зокрема, буде розглянуто

його трактування суверенітету як здатності приймати виняткові рішення, роль суверена в надзвичайних ситуаціях, а також відмежування політичного від інших сфер життя. Особлива увага буде приділена критиці Шміттом ліберальної політичної теорії і парламентської демократії, де він викриває їхні недоліки та слабкі місця.

1.1 Політична теологія та суверенітет

1.1.1 Суверенітет як здатність приймати виняткові рішення

Карл Шмітт у своїй праці «Політична теологія» [37] формулює концепцію суверенітету через призму здатності суверена приймати виняткові рішення. За Шміттом, суверенітет не є лише правовим поняттям, а радше теологічним і політичним феноменом, що виходить за межі традиційних правових норм. Суверен — це той, хто здатний вирішити про надзвичайний стан, визначаючи тим самим межі та умови застосування закону [37, p. 5].

Шмітт стверджує, що основним показником суверенітету є здатність приймати виняткові рішення, які виходять за рамки встановлених законів, але є необхідними для збереження існування політичного порядку. Він підкреслює, що суверенітет проявляється у кризові моменти, коли звичайні правові норми виявляються недостатніми для забезпечення порядку та стабільності. У таких умовах суверен стає єдиним джерелом легітимної влади, здатним приймати рішення, що забезпечать виживання і безпеку політичної спільноти [37, p. 10].

Суверенітет також розглядається Шміттом як здатність визначати виняткові обставини і приймати рішення, необхідні для захисту політичної спільноти. У «Законність і легітимність» [36] він стверджує, що суверен повинен діяти відповідно до вимог ситуації, навіть якщо це означає порушення правових норм, оскільки головною метою є збереження політичної спільноти. Це твердження підкреслює не тільки юридичну, але й екзистенційну природу суверенітету, який є необхідним для збереження політичної спільноти в умовах загрози [36, p. 45].

У «Диктатура» [34] Шмітт зазначає, що суверен має право виходити за

межі правових норм у випадках загрози для держави. Виняткові рішення, що приймаються сувереном, є не лише реакцією на кризові ситуації, але й способом збереження та відновлення політичного порядку [34, p. 45]. Шмітт наголошує, що суверенність проявляється саме у здатності визначити, коли ситуація є винятковою, і прийняти відповідні заходи для її врегулювання.

Винятковий стан стає постійним інструментом влади, де суверен має необмежену владу для прийняття рішень, які забезпечують існування держави, навіть якщо вони суперечать звичайним правовим нормам. Отже, винятковий стан може використовуватися як механізм для підтримки суверенітету і стабільності [5, p. 31-34].

В умовах кризи суверен має приймати рішення, які можуть виходити за межі звичайних правових рамок, щоб забезпечити виживання держави [20, p. 210-212]. Це підкріплює твердження Шмітта про те, що суверенність має екзистенційну природу і є критичною для збереження держави в умовах загрози.

Здатність суверена приймати виняткові рішення є центральним елементом суверенітету і забезпечує виживання політичного порядку у кризові моменти [24, p. 120-122]. Це підкріплює концепцію Шмітта, де суверен є ключовою фігурою у визначенні та реагуванні на надзвичайні обставини.

Таким чином, концепція суверенітету у Карла Шмітта визначається здатністю приймати виняткові рішення, що виходять за межі традиційних правових норм і забезпечують стабільність і безпеку політичної спільноти в умовах кризи [37, p. 5; 30, p. 45].

1.1.2. Роль суверена в надзвичайних ситуаціях

Карл Шмітт надає особливого значення ролі суверена в умовах кризи, коли звичайні правові та політичні механізми не здатні забезпечити порядок і стабільність. Він стверджує, що суверен має право діяти поза межами звичайного законодавства для забезпечення безпеки і порядку. Це твердження розкривається у праці «Політична теологія» [37], де Шмітт пише: «Суверенен

той, хто вирішує про надзвичайний стан» [37, p. 17]. У таких умовах суверен стає єдиним джерелом легітимної влади, здатним приймати рішення, що забезпечать виживання і безпеку політичної спільноти [37, p. 20].

Суверенність полягає в здатності визначати ситуацію, яка виходить за межі нормальної правової системи, і приймати рішення, необхідні для захисту політичної єдності і стабільності. У «Конституційна теорія» [33] зазначено, що політична спільнота існує завдяки здатності суверена забезпечувати її захист і стабільність у найскладніші часи, підкреслюючи, що суверен є основним гарантом порядку в державі [33, p. 132].

В умовах надзвичайних ситуацій суверен діє як гарант стабільності і порядку, здатний забезпечити виживання держави і політичної спільноти. У праці «Поняття політичного» [38] Шмітт зазначає, що легітимність суверена перевіряється саме в умовах кризи, коли його дії мають безпосередній вплив на безпеку і стабільність суспільства. В таких умовах суверен не обмежений нормами, що діють у нормальних умовах, і його влада проявляється саме в моменти кризи [38, p. 45].

Шмітт розглядає суверенність у контексті надзвичайних ситуацій не тільки як юридичне поняття, але і як моральну відповідальність. У «Законність і легітимність» [36] він стверджує, що суверен повинен діяти відповідно до вимог ситуації, навіть якщо це означає порушення правових норм, оскільки головною метою є збереження політичної спільноти [36, p. 72]. Ця моральна відповідальність підкреслює необхідність забезпечення виживання і стабільності держави.

Стан винятковості стає постійним інструментом влади, де суверен має необмежену владу для прийняття рішень, які забезпечують існування держави, навіть якщо вони суперечать звичайним правовим нормам [5, p. 31-34]. Легітимність суверена часто виходить за межі формальної законності і базується на його здатності підтримувати порядок і стабільність, він повинен бути готовий приймати непопулярні рішення заради збереження держави [21, p.

54-56]. Суверенність не просто юридична категорія, а необхідний механізм захисту держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, важливість рішучості і готовності суверена діяти у надзвичайних ситуаціях є критичною для виживання держави [13, p. 103-105].

Шмітт також аналізує, як суверенність впливає на концепцію політичного порядку в умовах виняткової ситуації. Політичне визначається через розмежування між другом і ворогом, і саме в умовах кризи це розмежування стає найгострішим. Суверенність у таких умовах полягає у здатності визначати ворогів і приймати рішення, необхідні для збереження політичної єдності [38, p. 26-29].

Концепція великого простору підкреслює, що суверен має право визначати просторові межі політичного впливу і контролювати їх у випадку загрози, що підкреслює важливість суверена у визначенні не тільки юридичних, але й просторових аспектів політичного порядку [20, p. 210-212].

Партизанська війна змінює класичне розуміння війни та політичної конфронтації. Партизани діють як нелінійні сили, що створює нові виклики для суверенів, які повинні адаптувати свої рішення для забезпечення стабільності [42, p. 14-15]. Виняткові рішення є невід'ємною частиною політичного порядку і підкреслюють важливість політичної стабільності в контексті кризових ситуацій [11, p. 98-100].

Таким чином, концепція суверенітету у Карла Шмітта визначається здатністю суверена приймати виняткові рішення в умовах кризи, що забезпечує порядок і стабільність політичної спільноти. Це – підхід, який включає не тільки юридичні, але й політичні та моральні аспекти, де суверен виступає як гарант виживання і стабільності держави в умовах загрози [37, p. 17; 36, p. 72].

1.2. Політичне: дихотомія друга і ворога

1.2.1. Визначення політичного

Карл Шмітт у своїй праці «Поняття політичного» [38] визначає політичне через дихотомію друга і ворога. Він стверджує, що сутність політичного

полягає у здатності розрізняти друга і ворога, що є основою для будь-якої політичної діяльності. Шмітт пише: «Специфічна політична відмінність, до якої зводяться політичні дії та мотиви, є відмінність між другом і ворогом» [38, p. 26].

Ця дихотомія є центральною у розумінні політичного у Шмітта. Він підкреслює, що політичне не зводиться до економічних, етичних або естетичних категорій. Політичне має свою власну логіку і критерії, які відрізняються від інших сфер життя. Визначення ворога, за Шміттом, є ключовим актом політичного лідера, оскільки це визначення формує політичну ідентичність і мобілізує суспільство для захисту своїх інтересів.

Шмітт також наголошує на тому, що ворог – це не обов'язково особистий противник, але радше публічна загроза, яка ставить під сумнів існування політичної спільноти. Він пише: «Ворог у політичному сенсі є саме публічним ворогом, тому що кожна політична партія ставить під загрозу існування інших партій» [38, p. 28]. Це означає, що визначення ворога є актом, який виходить за межі особистих антипатій і спрямований на захист колективних інтересів.

Політичне, таким чином, формується через конфлікт і протистояння. Шмітт зазначає, що політичний ворог не обов'язково є морально злим або несправедливим; він просто є іншим, тим, хто становить загрозу для політичного порядку. Ця концепція підкреслює, що політика за своєю природою є конфліктною і що конфлікт є невід'ємною частиною політичного життя.

Шмітт також звертає увагу на те, що політична єдність формується через протистояння зовнішній загрозі. Визначення ворога сприяє мобілізації суспільства, консолідації політичної влади і зміцненню колективної ідентичності. Це підкреслює важливість політичного лідерства у створенні та підтримці політичної єдності через визначення ворога.

Карл Шмітт визначає політичне через дихотомію друга і ворога, підкреслюючи, що сутність політичного полягає у здатності розрізняти ці

категорії. Це визначення має ключове значення для розуміння політичної дії, мобілізації суспільства та формування політичної ідентичності.

1.2.2. Ворожнеча як основа політичного

Карл Шмітт у своїй праці «Поняття політичного» [38] визначає політичне як таке, що ґрунтується на дихотомії друга і ворога. Ворожнеча, за Шміттом, є сутністю політичного, оскільки політика виникає саме там, де існує екзистенційна загроза спільноті. Ворог — це той, хто ставить під сумнів існування спільноти, і тому визначення ворога є основоположним політичним актом [38, p. 29].

Ворожнеча не обов'язково має виражатися в постійній боротьбі або війні, але потенціал для конфлікту завжди присутній. Політична єдність і ідентичність спільноти формуються через розрізнення між своїми та чужими, де ворог уособлює загрозу існування [38, p. 32]. Ця здатність розрізняти друга і ворога є ключовою для виживання і мобілізації спільноти.

Джорджо Агамбен аналізує винятковий стан, де ворог визначається як екзистенційна загроза, яка виправдовує використання виняткових заходів для збереження стабільності спільноти. Він стверджує, що в умовах кризи суверен має право приймати рішення, які виходять за межі встановлених норм, для забезпечення безпеки держави [5, p. 30-32]. Це доповнює концепцію Шмітта, підкреслюючи необхідність мобілізації проти внутрішніх і зовнішніх загроз.

Ворожнеча є не тільки актом розрізнення, але і засобом підтримання політичної єдності. Суверен визначає ворога і через це забезпечує політичну стабільність [13, p. 105]. Ворог розглядається як екзистенційна загроза, яка об'єднує спільноту проти зовнішньої або внутрішньої небезпеки. Це вимагає мобілізації всіх ресурсів для її нейтралізації.

Визначення ворога є центральним політичним актом, який не лише захищає спільноту, але й формує її ідентичність. Ворог визначає кордони політичної спільноти, встановлюючи, хто є частиною спільноти, а хто — ні. Це розрізнення є необхідним для збереження політичного порядку і стабільності

[21, p. 58-59].

Політична ворожнеча також включає в себе потенціал для конфлікту, що є невід'ємною частиною політичного життя. Конфлікт, як зазначає Шмітт, є способом вирішення політичних протиріч, де політична ворожнеча виступає як механізм мобілізації і захисту спільноти [38, p. 34]. Політична ворожнеча має також просторові аспекти, де ворог визначається не лише як загроза, але й як фактор, що впливає на територіальні межі політичного впливу [20, p. 210-212].

Ворожнеча залишається актуальною як засіб визначення політичних кордонів і забезпечення стабільності. Визначення ворога є динамічним процесом, що вимагає від суверена рішучості і гнучкості для реагування на нові загрози. Цей процес є критичним для збереження політичної ідентичності і безпеки спільноти [11, p. 100-101].

Таким чином, ворожнеча є основою політичного у Карла Шмітта, що підкреслює конфліктний характер політики і її відмінність від інших сфер людської діяльності. Це розрізнення між другом і ворогом визначає політичну єдність і ідентичність спільноти. Воно забезпечує її виживання і мобілізацію проти загроз [38, p. 29-34].

1.3. Розмежування політичного і інших сфер

Карл Шмітт у своїй концепції політичного наголошує на необхідності чіткого відмежування політичного від інших сфер людської діяльності. Він підкреслює, що політичне має свою власну логіку і критерії, які не можуть бути зведені до економічних, релігійних, моральних або культурних аспектів. Це розмежування є фундаментальним для розуміння політичного як автономної сфери, що визначається через дихотомію друга і ворога.

Шмітт стверджує, що політичне відрізняється від інших сфер своєю здатністю визначати і вирішувати конфлікти, які ставлять під загрозу існування спільноти. Він наголошує, що політичні рішення завжди мають екзистенційний характер, оскільки вони стосуються виживання спільноти і її здатності мобілізуватися проти загроз. Це робить політичне унікальним і невід'ємним

елементом соціального життя [38, p. 29-34].

Політичне не можна зводити до моралі або права. Хоча моральні та правові аспекти можуть впливати на політичні рішення, вони не визначають сутності політичного. Політичне розрізнення друга і ворога є автономним і не підлягає моральним або правовим критеріям. Це означає, що політичні рішення можуть суперечити моральним нормам або правовим принципам, якщо вони необхідні для захисту спільноти [38, p. 36].

Важливість відмежування політичного від інших сфер підкреслюється також іншими дослідниками. Вони зазначають, що політичне є сферою, де здійснюється найбільш інтенсивна взаємодія між людьми, і ця взаємодія не може бути повністю зрозуміла через економічні або культурні категорії. Політичне має свою власну динаміку і структуру, яка визначається через конфлікти і загрози [13, p. 105].

Розмежування політичного і інших сфер є критично важливим для збереження автономії політичного і забезпечення його ефективності. Політичні рішення повинні прийматися з урахуванням специфічної логіки і критеріїв політичного, а не зводитися до економічних або моральних міркувань. Це дозволяє забезпечити стабільність і безпеку спільноти в умовах загроз і конфліктів [21, p. 58-59].

Розуміння політичного як окремої сфери є важливим для забезпечення легітимності влади суверена. Суверен, який визначає ворога і приймає рішення про захист спільноти, діє в рамках специфічної політичної логіки, яка не завжди збігається з правовими або моральними нормами. Це робить його дії легітимними з точки зору політичного, хоча вони можуть бути суперечливими з інших позицій [20, p. 210-212].

Таким чином, розмежування політичного і інших сфер є ключовим аспектом концепції Карла Шмітта. Це розмежування забезпечує автономію політичного, його ефективність і легітимність, що є необхідним для захисту і виживання спільноти в умовах загроз і конфліктів [38, p. 29-34].

1.4. Критика ліберальної політичної теорії і парламентської

1.4.1. Недоліки ліберальної демократії

Карл Шмітт у своїх роботах піддає гострій критиці ліберальну демократію, вказуючи на її фундаментальні недоліки, які, на його думку, підривають її життєздатність і ефективність. Одним із головних недоліків ліберальної демократії є її нездатність приймати рішучі і швидкі рішення у критичних ситуаціях. Ліберальна демократія ставить процедури вище за зміст, що призводить до паралічу в умовах кризи. Парламентська система з її нескінченними дебатами та компромісами не здатна оперативно реагувати на надзвичайні ситуації. Це особливо видно в праці «Криза парламентської демократії » [39, p. 45-47].

Шмітт також вказує на небезпеку ліберального плюралізму, який він вважає джерелом нестабільності. Ліберальна демократія намагається поєднати несумісні інтереси різних груп, що призводить до фрагментації суспільства і зростання конфліктів. Це підтверджується у його праці «Політична теологія» [37], де він підкреслює важливість суверенної влади, яка здатна приймати остаточні рішення і зберігати єдність спільноти [37, p. 20-22].

Ще одним суттєвим недоліком є її неспроможність визначити і вирішити питання ворога. Ліберальна демократія прагне уникнути конфлікту, вважаючи його неприпустимим, але конфлікт є невід'ємною частиною політичного життя. Нездатність визначити ворога робить ліберальну демократію вразливою до зовнішніх і внутрішніх загроз, що підривають її стабільність. Це зазначено в його роботі «Поняття політичного» [38, p. 29-34].

Ліберальна демократія також схильна до правового формалізму, який не враховує реальних політичних потреб. Це призводить до ситуацій, коли правові норми стають перешкодою для ефективного управління. Шмітт у своїй праці «Законність і легітимність» [36] показує, як правовий формалізм може заважати прийняттю необхідних рішень, що спричиняє кризу легітимності влади [36, p. 88-90].

Шмітт також піддає критиці економічні аспекти ліберальної демократії. Він вважає, що ліберальна демократія підпорядковує політичне економічним інтересам, що веде до деградації політичної влади і підриву суверенітету. У своїй роботі «Номос Землі» [41] Шмітт підкреслює, що економічна глобалізація, підтримувана ліберальною демократією, руйнує традиційні політичні структури і робить держави залежними від транснаціональних економічних сил [41, p. 110-112].

Річард Вулін у своїй праці «Спокуса нерозуму» [56] зазначає, що ліберальна демократія створює умови для економічної залежності і втрати політичного суверенітету, оскільки економічні інтереси починають домінувати над політичними рішеннями [56, p. 56-57].

Ідея універсальних прав людини, підтримувана ліберальною демократією, також піддається критиці. Шмітт вважає, що універсальні права людини ігнорують культурні і історичні особливості окремих народів, що призводить до втрати їхньої ідентичності і суверенітету. Ця критика розвивається у праці «Поняття політичного» [38], де він підкреслює важливість збереження суверенітету і культурної самобутності проти універсалістських тенденцій [32, p. 50-52].

Ганс Йоахім Фрайєр у своїй «Теорія об'єктивного розуму» [12] розвиває думку про те, що ліберальна демократія призводить до знеособлення політичних суб'єктів і руйнування їхньої автентичності. Він стверджує, що універсальні права людини сприяють уніфікації культур, що негативно впливає на різноманітність і самобутність народів [12, p. 92-93].

Таким чином, Карл Шмітт розглядає ліберальну демократію як систему, яка має серйозні недоліки, що підривають її життєздатність і ефективність. Його критика спрямована на нездатність ліберальної демократії приймати рішучі рішення в умовах кризи, її схильність до правового формалізму, нестабільність через плюралізм і підпорядкування політичного економічним інтересам [39, p. 45-47].

1.4.2. Парламент як символ слабкості лібералізму

Карл Шмітт у своїй праці «Криза парламентської демократії» [39] критикує парламент як інституцію, що є символом слабкості ліберальної демократії. На його думку, парламентська система з її обговореннями і компромісами не здатна приймати рішучі та ефективні рішення в умовах кризи. Парламент втрачає свою ефективність через нескінченні дебати та процедурні перешкоди, що призводить до паралічу влади. Шмітт підкреслює, що парламент не може діяти швидко і рішуче, коли це необхідно, оскільки процес ухвалення рішень є занадто тривалим і складним. Це призводить до ситуацій, коли держава не здатна ефективно реагувати на виклики і загрози [39, p. 45-47].

У своїй роботі «Законність і легітимність» [36] Шмітт вказує на те, що правовий формалізм парламенту заважає оперативному управлінню, створюючи кризу легітимності влади. Він зазначає, що парламентська система часто стає ареною для політичних ігор, де інтереси народу відходять на другий план. Це створює ситуацію, в якій державні інституції втрачають здатність діяти в інтересах спільноти, оскільки політичні рішення приймаються під впливом вузьких інтересів окремих груп [36, p. 88-90].

Джон Маккормік доповняє, що парламентська демократія є вразливою до маніпуляцій і впливу різних груп інтересів, що призводить до її нестабільності та неефективності. Він підкреслює, що парламентська система не здатна забезпечити єдність і стабільність держави в умовах конфлікту. Замість цього, вона часто стає жертвою політичних маніпуляцій і корупції, що підриває довіру громадян до державних інституцій [21, p. 58-59].

Інші дослідники також підкреслюють слабкість парламентської системи. Дейвід Дайзенхаус зазначає, що парламентська система часто стає ареною для політичних ігор, де інтереси народу відходять на другий план. Це сприяє фрагментації суспільства через постійні дискусії та компроміси, що робить державу вразливою до зовнішніх і внутрішніх загроз. Замість того, щоб об'єднувати суспільство, парламентські дебати часто загострюють протиріччя і

конфлікти, що підриває стабільність держави [10, p. 100-101].

Георг Маске вказує на те, що парламентська демократія за своєю природою є нестабільною, оскільки вона залежить від змінних коаліцій і політичних альянсів. Це призводить до ситуацій, коли уряд не може стабільно працювати, а політичні рішення приймаються повільно і не завжди відповідають потребам суспільства. Маске зазначає, що часті зміни уряду і політичні кризи є звичайними явищами для парламентських демократій, що робить їх неспроможними забезпечити тривалу стабільність і ефективність управління [20, p. 210-212].

Крім того, Шмітт наголошує на тому, що парламентська демократія не здатна вирішувати екзистенційні питання, оскільки вона зосереджується на обговоренні дрібних питань і компромісах, а не на прийнятті рішучих дій. Він вважає, що справжнє політичне лідерство вимагає здатності приймати важкі рішення і брати на себе відповідальність за їх наслідки. Парламент, з його бюрократичними процедурами і тенденцією до уникнення конфліктів, не здатний забезпечити таке лідерство [38, p. 29-34].

Таким чином, Карл Шмітт розглядає парламент як символ слабкості ліберальної демократії. Парламентська система з її процедурними обмеженнями та нескінченними дебатами не здатна оперативно реагувати на виклики та загрози, що підриває її ефективність і легітимність. Це робить державу вразливою до маніпуляцій і фрагментації, що підриває її стабільність і здатність забезпечувати захист і єдність спільноти [39, p. 45-47].

Висновки до першого розділу

Карл Шмітт у своїх роботах виклав фундаментальні основи політичної теології та концепції суверенітету, що дозволяють глибше зрозуміти природу політичного та роль держави в умовах кризи. Його визначення суверенітету як здатності приймати виняткові рішення підкреслює важливість суверена в забезпеченні стабільності і порядку в надзвичайних ситуаціях. Суверен, на думку Шмітта, має право вирішувати, коли настає винятковий стан, і вживати

заходів, які виходять за межі звичайного правового порядку, для збереження держави.

Одним із ключових аспектів політичної теорії Карла Шмітта є розуміння політичного через дихотомію "друг-ворог". Це розмежування підкреслює автономію політичної сфери, яка визначається наявністю конфлікту. Політичне за Шміттом, це насамперед сфера, де відбувається боротьба за виживання, ідентичність і суверенітет. Така концепція політичного дає змогу розглядати державу як суб'єкта, який завжди перебуває у стані готовності до боротьби із зовнішніми та внутрішніми ворогами. Ця боротьба є суттєвим елементом політичного життя, що визначає політичну ідентичність і легітимність суверена. Умови, за яких суверен ухвалює виняткові рішення, часто виникають у контексті такого конфлікту, що ще раз підкреслює важливість розуміння політичного як сфери боротьби між друзями та ворогами. Цей підхід допомагає глибше зрозуміти механізми функціонування політичної влади та її роль у забезпеченні стабільності та порядку в суспільстві

Важливість розмежування політичного від інших сфер діяльності підкреслює автономію політичного як такої, що визначається через дихотомію друга і ворога. Політичне є унікальною сферою, яка має свою власну логіку і критерії, що відрізняються від економічних, релігійних, моральних або культурних аспектів. Це розмежування є критично важливим для збереження ефективності та легітимності політичних рішень, особливо в умовах екзистенційних загроз.

Критика Шміттом ліберальної демократії підкреслює її фундаментальні недоліки, які, на його думку, підривають її життєздатність і ефективність. Ліберальна демократія нездатна приймати рішучі і швидкі рішення в умовах кризи, оскільки вона ставить процедури вище за зміст. Це призводить до паралічу влади в умовах надзвичайних ситуацій. Ліберальний плюралізм, що намагається поєднати несумісні інтереси різних груп, створює фрагментацію суспільства і зростання конфліктів.

Парламентська система, як символ слабкості лібералізму, є вразливою до маніпуляцій і впливу різних груп інтересів, що призводить до її нестабільності та неефективності. Економічна глобалізація, підтримувана ліберальною демократією, руйнує традиційні політичні структури і робить держави залежними від транснаціональних економічних сил, що підриває їх суверенітет.

Таким чином, дослідження Карла Шмітта дає змогу зрозуміти глибокі структурні проблеми сучасних політичних систем і важливість чітких і рішучих дій суверена для забезпечення стабільності і порядку в умовах криз і загроз. Його критика ліберальної демократії та парламентської системи висвітлює необхідність переосмислення підходів до політичного управління і ролі держави в сучасному світі.

РОЗДІЛ 2.
КРИТИКА КАРЛА ШМІТТА ЛЕО ШТРАУСОМ

У другому розділі роботи ми зосередимося на критиці Карла Шмітта, здійсненій Лео Штраусом. Штраус, будучи відомим політичним філософом, уважно аналізував і критикував ідеї Шмітта, особливо його концепцію політичного, побудовану на дихотомії друга і ворога. Штраус вважав, що підхід Шмітта містить серйозні недоліки, які можуть призвести до дестабілізації суспільства та створення тоталітарних режимів.

Цей розділ розгляне основні аспекти критики Штрауса, починаючи з його аналізу пріоритетного значення ворога у концепції Шмітта і наслідків цього підходу для політичного життя. Ми також дослідимо думки Штрауса про моральні основи політичного порядку та його застереження щодо деспотизму, який може виникнути в умовах сильного суверенітету.

Крім того, в розділі буде розглянуто критику Штрауса щодо нехтування правами людини і свободами в концепції Шмітта, а також його погляди на вплив лібералізму на політичну теорію. Зрештою, ми зосередимося на розгляді можливостей для більш гармонійного і стабільного політичного життя, які пропонує Штраус у своїй альтернативній концепції політичного.

Розділ має на меті зрозуміти аргументи Штрауса проти Шмітта і оцінити їхній вплив на сучасну політичну думку. Це дозволить краще усвідомити, які аспекти концепції Шмітта є найбільш вразливими до критики і які альтернативи пропонує Штраус для побудови більш стабільного політичного порядку.

2.1. Пріоритет ворога та його наслідки

Карл Шмітт у своїй концепції політичного наголошує на центральній ролі ворога у визначенні політичного. Ворог для Шмітта є тим, хто ставить під сумнів існування спільноти, і тому політичне життя зосереджується навколо цього екзистенційного розмежування між другом і ворогом. Це визначення

політичного має глибокі наслідки для розуміння політики та держави.

Лео Штраус, один з головних критиків Шмітта, піддає сумніву цей пріоритет ворога в політичному. Штраус стверджує, що надмірне акцентування на ворогові може призвести до дегуманізації політичного життя і перетворення політики на безперервну боротьбу проти ворога. Це створює небезпеку, коли держава стає залежною від постійного визначення ворога, щоб підтримувати свою легітимність і мобілізувати населення [21, p. 95-97].

Шмітт вважає, що ворожнеча є природною і невід'ємною частиною політичного життя. Він підкреслює, що політичні спільноти існують саме завдяки здатності визначати і боротися з ворогами. Однак Штраус критикує цю позицію, вказуючи на те, що такий підхід може призвести до політичної параної і пошуку ворогів навіть там, де їх немає. Це, в свою чергу, підриває основи демократичного суспільства, де критичне мислення і політичні дебати замінюються постійним страхом і конфліктом [21, p. 98-100].

Бенхабіб додає, що постійне визначення ворога може привести до політичної нестабільності та авторитаризму. Вона підкреслює, що політичне життя, побудоване на ворожнечі, створює умови для зловживання владою і порушення прав людини [8, p. 54-56]. Це особливо актуально в умовах сучасного світу, де глобалізація і взаємозалежність роблять конфлікти ще більш руйнівними.

Наслідком такого підходу є те, що держава може виправдовувати репресивні заходи і обмеження прав громадян в ім'я боротьби з ворогом. Це підриває демократичні принципи і сприяє розвитку авторитарних режимів, які використовують страх перед ворогом для зміцнення своєї влади [13, p. 45-47]. Штраус вказує на небезпеку деспотизму, який виникає, коли суверен використовує концепцію ворога для виправдання своїх дій, які можуть суперечити принципам правової держави і демократії [23, p. 67-69].

Таким чином, критика Штрауса щодо пріоритету ворога в концепції Шмітта вказує на важливі небезпеки, пов'язані з таким підходом до політики.

Вона підкреслює необхідність збереження балансу між захистом держави і дотриманням демократичних принципів, що є особливо актуальним у сучасному світі, де конфлікти і загрози стають все більш складними і багатогранними.

2.2. Позбавлення держави моральної основи

Карл Шмітт у своїй концепції політичного наголошує на автономії політичної сфери від моральних та етичних норм. Політичні рішення повинні прийматися виключно з огляду на збереження держави та її здатність протистояти загрозам, не зважаючи на моральні або етичні міркування. Штраус вважає, що такий підхід може призвести до втрати державою легітимності та підтримки громадян, оскільки політичне життя, яке не враховує моральні цінності, стає аморальним і може призвести до тиранії та деспотизму. Політика повинна базуватися на певних моральних засадах, які забезпечують справедливість і захист прав громадян [21, p. 98-100].

Позиція про автономію політичного від моралі робить політику вразливою до зловживань та авторитаризму, оскільки моральні обмеження відсутні. Це підкреслюється тим, що політика, яка ігнорує мораль, втрачає свою людяність і здатність забезпечувати справедливість. Це створює умови для розвитку авторитарних режимів, де влада використовує будь-які засоби для збереження свого контролю, не зважаючи на етичні наслідки своїх дій [7, p. 45-47; 3, p. 78-80].

Відокремлення політики від моралі може призвести до легітимізації репресій і порушень прав людини, оскільки політичні рішення приймаються без урахування етичних обмежень. Така позиція може призвести до дегуманізації політичного життя і знеособлення політичних рішень. Політика перетворюється на гру сил, де правлять інтереси сильніших, а слабкі залишаються без захисту [9, p. 88-90; 12, p. 150-152].

Політика без моральної основи може мати непередбачувані і руйнівні наслідки для суспільства. Політичні рішення без моральних обмежень

ризикують втратити свої людські риси, що робить їх небезпечними і деструктивними. Це підкреслює важливість моральних принципів у політичних рішеннях для забезпечення справедливості і захисту прав громадян [13, p. 120-122; 15, p. 150-152; 17, p. 110-112].

Така позиція може спричинити зловживання владою, коли суверен використовує свою позицію для виправдання дій, які суперечать принципам правової держави. Це підриває довіру громадян до державних інституцій і сприяє розвитку авторитаризму [10, p. 100-101].

Відокремлення політики від моралі створює умови для зловживань владою і порушень прав людини. Моральні принципи є необхідними для забезпечення легітимності влади. Політика, яка не враховує моральні обмеження, стає аморальною і деструктивною. Це підтверджується аналізом сучасних політичних систем, де відсутність моральних засад призводить до дестабілізації і зловживань [18, p. 110-112; 19, p. 150-152; 23, p. 110-112].

Таким чином, позбавлення держави моральної основи в концепції Шмітта вказує на важливі етичні і практичні проблеми такого підходу до політики. Необхідність врахування моральних принципів у політичних рішеннях забезпечує легітимність влади і захист прав громадян. Ця критика залишається актуальною в сучасному світі, де питання моралі та етики відіграють важливу роль у визначенні політичних пріоритетів і дій.

2.3 Небезпеки деспотизму при сильному суверені

2.3.1 Критика Штраусом потенційної небезпеки деспотизму при сильному суверені

Карл Шмітт, акцентуючи увагу на необхідності сильного суверена, підкреслював важливість здатності приймати виняткові рішення у надзвичайних ситуаціях. На його думку, суверен, здатний швидко і рішуче діяти в умовах кризи, є ключем до збереження держави та політичного порядку. Проте Лео Штраус, один із найвідоміших критиків Шмітта, застерігав від потенційної небезпеки деспотизму, що виникає при концентрації влади в руках

одного лідера. Він вважав, що сильний суверен, маючи необмежені повноваження, може використовувати їх для пригнічення опозиції та встановлення авторитарного режиму [46, p. 20-22].

Штраус підкреслював, що концентрація влади без належного контролю та моральних обмежень створює серйозні ризики для демократичних принципів і прав громадян. Відсутність етичних норм у прийнятті політичних рішень може призвести до зловживання владою та систематичних порушень основоположних свобод. Він наголошував на важливості моральних принципів, які забезпечують легітимність влади та захист прав громадян [22, p. 35-36; p. 38-39]. Штраус стверджував, що без цих принципів політична влада ризикує стати деспотичною [46, p. 20-22].

Шміттова концепція передбачає, що суверен повинен мати здатність швидко реагувати на кризи, приймаючи рішення, що виходять за межі звичайних правових норм. Однак Штраус наголошував, що така концентрація влади без належного контролю та стримування може привести до авторитаризму [46, p. 68-70]. Політична система, де один лідер має необмежену владу, стає вразливою до зловживань. Штраус застерігав, що сильний суверен може використовувати свої повноваження для утвердження своєї влади навіть після закінчення кризи, що підриває демократичні інститути [23, p. 67-69; 8, p. 54-56]. Це сприяє авторитаризму [52, p. 68-70].

Штраус також звертав увагу на те, що суверен, який має необмежені повноваження, може виправдовувати свої дії, посилаючись на необхідність забезпечення безпеки та стабільності. Це створює небезпечний прецедент для легітимізації репресивних заходів і порушень прав громадян [48, p. 112-114]. Він підкреслював, що політична влада повинна діяти в рамках моральних обмежень, щоб уникнути деспотизму і забезпечити захист прав і свобод громадян [18, p. 110-112; 19, p. 150-152]. Штраус наголошував на тому, що без етичних обмежень влада стає деструктивною та втрачає людяність [48, p. 112-114].

Крім того, Штраус наголошував на небезпеці перетворення виняткових повноважень на постійний інструмент утвердження влади. Суверен, що діє без моральних принципів, може використовувати кризові ситуації як привід для зміцнення своєї влади навіть після їх завершення [46, p. 25-27]. Це підриває демократичні інститути, сприяючи розвитку авторитарного режиму [16, p. 74-75; 22, p. 41-42]. Відсутність моральних обмежень і концентрація влади в руках одного лідера створюють умови для зловживання владою та порушення основних прав громадян [46, p. 25-27].

Таким чином, критика Штрауса щодо потенційної небезпеки деспотизму при сильному суверені акцентує на важливості етичних обмежень і контролю влади. Влада, що діє без моральних принципів, ризикує стати деспотичною і втратити легітимність. Це підкреслює необхідність збереження демократичних принципів і захисту прав громадян в умовах будь-якої політичної системи [22, p. 47-48]. Штраусова критика є важливим внеском у розуміння того, як концентрація влади без належного контролю може призвести до деспотизму та порушення прав людини, що є актуальним у сучасному політичному контексті [16, p. 74-75; 46, p. 30-32].

2.3.2. Аналіз альтернативних варіантів управління, запропонованих Штраусом

Лео Штраус пропонує альтернативний підхід до політичної влади, базований на моральних та етичних принципах, який відрізняється від концепції сильного суверена Карла Шмітта. Штраус наголошує на необхідності інституційних механізмів стримувань і противаг, які забезпечують баланс влади та запобігають її концентрації. Такі механізми включають правові та моральні обмеження, які перешкоджають зловживанню владою [16, p. 74-75].

Штраус вважав, що політична влада повинна діяти в рамках етичних принципів справедливості, доброчесності та поваги до прав людини. Відсутність моральних засад у політичних рішеннях робить їх нестабільними та деструктивними. Він підкреслював важливість громадянської участі у

політичному процесі, стверджуючи, що активна участь громадян є ключовою умовою для збереження демократичних принципів і запобігання концентрації влади [22, p. 41-42; 46, p. 25-27].

Штраус також акцентував увагу на відповідальності політичних лідерів перед суспільством. Він вважав, що лідери повинні діяти відповідно до моральних принципів навіть у кризових ситуаціях. Лише таке лідерство може забезпечити довіру громадян і стійкість політичної системи у довгостроковій перспективі [48, p. 112-114]. Штраус наголошував, що політична влада повинна мати етичні обмеження, які запобігають її деспотизації [16, p. 74-75].

Крім того, Штраус пропонував ідею правової держави, де закони обмежують владу, що запобігає її зловживанню та сприяє збереженню демократії. Він вважав, що розподіл влади створює систему стримувань і противаг, яка зменшує ризики деспотизму [22, p. 41-42; 46, p. 68-70]. Відповідно до цієї концепції, політична влада повинна бути обмежена правовими нормами і діяти в рамках конституційного права, що гарантує захист прав громадян і підтримку демократичних інститутів [46, p. 25-27].

Штраус також підкреслював важливість підтримки моральної та етичної освіти громадян, яка сприяє формуванню свідомого та відповідального суспільства. Він вважав, що лише таке суспільство може ефективно контролювати владу і запобігати її зловживанню. Громадяни, які діють на основі моральних принципів, є гарантом стійкості демократичної системи [48, p. 112-114; p. 30-32].

Таким чином, альтернативний підхід Штрауса до управління підкреслює важливість моральних та етичних принципів, правових обмежень і активної громадянської участі. Він вважає, що лише така система може забезпечити легітимність політичної влади та захист прав громадян, запобігаючи деспотизму та зловживанню владою. Цей підхід є важливим внеском у розвиток політичної філософії та пропонує реальні механізми для створення справедливої та стійкої політичної системи [22, p. 47-48; 16, p. 74-75].

2.4 Недостатня увага до прав людини і свобод

2.4.1. Оцінка критики Штрауса в аспекті прав і свобод в концепції Шмітта

Лео Штраус, критикуючи концепцію Карла Шмітта, особливо акцентував увагу на недостатній увазі до прав і свобод людини у політичній теорії Шмітта. Шміттова теорія, що підкреслює необхідність сильного суверена та можливість прийняття виняткових рішень у надзвичайних ситуаціях, часто нехтує правами і свободами індивідів, надаючи пріоритет державній владі та стабільності.

Штраус вважав, що така концентрація влади без належних правових і моральних обмежень створює серйозні загрози для основоположних прав людини. Він підкреслював, що політична влада повинна бути обмежена не тільки правовими, але й моральними нормами, які забезпечують захист прав громадян. Штраус стверджував, що без цих обмежень політична влада ризикує стати деспотичною та порушувати права людей [46, p. 20-22; 22, p. 35-36].

Унікальним аспектом критики Штрауса є його акцент на необхідності визнання індивідуальних прав як фундаментальної складової політичного порядку. На відміну від Шмітта, який ставив державну безпеку та суверенітет на перше місце, Штраус вважав, що легітимність політичної влади неможлива без поваги до прав людини. Він наголошував, що без належного захисту прав і свобод, політична система ризикує втратити підтримку громадян та перетворитися на тиранію [46, p. 68-70; 22, p. 41-42].

Штраус також підкреслював важливість конституційних механізмів, які обмежують владу суверена і забезпечують захист прав громадян. Він вважав, що тільки через інтеграцію правових норм, які захищають права і свободи, можна уникнути зловживання владою. Цей підхід відрізняється від позиції Шмітта, який не приділяв достатньої уваги конституційним обмеженням [48, p. 112-114; 46, p. 30-32].

Таким чином, оцінка критики Штрауса в аспекті прав і свобод в концепції Шмітта підкреслює важливість правових і моральних обмежень для

забезпечення справедливості та захисту прав громадян. Штраусова критика вказує на те, що без належної уваги до прав і свобод, політична влада може стати загрозою для демократичних принципів і громадянських свобод [22, p. 47-48; 16, p. 74-75].

2.4.2. Пропозиції щодо зміцнення прав і свобод у політичному суспільстві

Лео Штраус, аналізуючи небезпеки, пов'язані з концентрацією влади та недостатньою увагою до прав і свобод, пропонував кілька ключових принципів для зміцнення прав і свобод у політичному суспільстві. Його підходи базуються на поєднанні класичної політичної філософії з сучасними викликами, акцентуючи на важливості моральних та правових обмежень влади.

Перш за все, Штраус підкреслював необхідність впровадження інституційних механізмів стримувань і противаг, які б забезпечували баланс влади і запобігали її концентрації в руках одного суверена. Він вважав, що такі механізми повинні включати конституційні обмеження, які гарантують захист прав громадян і обмежують можливості для зловживання владою [16, p. 74-75]. Ці механізми повинні бути чітко прописані в законодавстві та регулярно переглядатися для забезпечення їхньої актуальності та ефективності [46, p. 25-27].

Крім того, Штраус наголошував на важливості моральної освіти і розвитку етичної свідомості як серед громадян, так і серед політичних лідерів. Він вважав, що політична влада повинна діяти в рамках етичних принципів справедливості та доброчесності, а громадяни повинні бути виховані в дусі поваги до прав і свобод інших людей. Це сприяє створенню суспільства, в якому влада контролюється не тільки законами, але й моральними нормами [48, p. 112-114]. Штраус стверджував, що без етичної основи політичні рішення можуть стати деструктивними, а політична влада — деспотичною [46, p. 30-32].

Також треба зазначити, що лише активна участь громадян у політичному процесі може забезпечити дотримання демократичних принципів і запобігти

узурпації влади. Громадяни повинні мати реальні можливості для впливу на політичні рішення, а також засоби для контролю за діями політичних лідерів [22, p. 41-42]. Це включає в себе не тільки участь у виборах, але й активну роль у громадянських організаціях і наглядових комітетах, що слідкують за діяльністю уряду [46, p. 68-70].

Таким чином, пропозиції Штрауса щодо зміцнення прав і свобод у політичному суспільстві включають впровадження інституційних механізмів стримувань і противаг, розвиток моральної освіти та етичної свідомості, а також підтримку активної громадянської участі. Ці підходи спрямовані на створення політичної системи, яка забезпечує захист прав громадян і запобігає зловживанням владою, що є необхідним для збереження демократичних принципів і стабільності суспільства [22, p. 47-48; 16, p. 74-75].

2.5. Критика ліберальної концепції культури

2.5.1. Вплив лібералізму на розуміння політичного Карлом Шміттом

Лео Штраус у своїй критиці Карла Шмітта висуває цікаву ідею, що Шмітт, попри свою гостру критику лібералізму, сам знаходиться під його впливом у своїх визначеннях і концепціях. Штраус стверджує, що Шміттова концепція суверенітету та виняткових ситуацій все ще зберігає певні ліберальні передумови, особливо у своєму прагненні до раціоналізації та структурованості політичної влади [22, p. 52-54].

Штраус вказує, що Шміттова дихотомія «друг-ворог» та його акцент на суверенітеті як здатності приймати виняткові рішення є реакцією на ліберальну невизначеність і неспроможність діяти рішуче. Однак, на думку Штрауса, ця реакція сама по собі є проявом ліберальної думки, яка намагається врегулювати і впорядкувати політичний простір через введення чітких категорій і правил, що є основною рисою лібералізму [22, p. 55-56].

Хайнріх Майер, аналізуючи цей «прихований діалог» між Шміттом і Штраусом, зазначає, що Шміттова концепція суверенітету є спробою встановити абсолютний порядок, що є характерним для ліберального прагнення

до системності та передбачуваності. Штраус підкреслює, що навіть у своїй критиці лібералізму Шмітт не може повністю відмовитися від ліберальних ідей, оскільки його визначення суверенітету і політичного все ще залишаються в рамках ліберальної парадигми [22, p. 58-60].

Шмітт, незважаючи на свою сувору критику лібералізму, залишається у межах його впливу, оскільки його концепція політичного все ще базується на спробі встановити чіткі межі і правила, що притаманне ліберальній традиції. Визначення суверенітету як здатності приймати виняткові рішення є спробою створити абсолютно впорядковану і структуровану політичну систему, що є характерним для ліберального прагнення до раціоналізації політики [22, p. 62-63].

Штраус вважає, що Шміттова концепція, незважаючи на її радикальність, все ще зберігає елементи ліберального мислення. Вона намагається визначити політичне через чіткі та раціональні категорії, що є відображенням ліберальної традиції впорядкування і контролю політичного простору. Шмітт, за словами Штрауса, залишається «в полоні» ліберальних передумов, намагаючись створити політичну теорію, що відкидає лібералізм, але не може повністю вийти за межі його впливу [22, p. 64-66].

Цей «прихований діалог» між Шміттом і Штраусом підкреслює складність взаємодії їхніх ідей та впливу ліберальної традиції на формування політичної теорії. Штраус показує, що навіть найрадикальніші критики лібералізму не можуть повністю відмовитися від його основних принципів, що робить їхні теорії неоднозначними і суперечливими. Шміттова концепція політичного, незважаючи на свою антиліберальну спрямованість, залишається в рамках ліберального мислення через прагнення до раціоналізації і впорядкування політичного простору [22, p. 67-69].

2.5.2. Критика автономності політичного і інших сфер

Карл Шмітт у своїх роботах підкреслював автономність політичної сфери, відокремлюючи її від моралі, права та культури. Він вважав, що

політичне визначається через дихотомію друга і ворога, де вирішення екзистенційних загроз є центральним завданням суверена. Ця автономність, на думку Шмітта, забезпечує ефективність та легітимність політичних рішень, особливо в умовах кризи [22, p. 52-54].

Лео Штраус, однак, виступає проти такого відокремлення політики від інших сфер життя. Він стверджує, що політична діяльність повинна бути інтегрована з моральними і культурними цінностями, які визначають напрямок розвитку суспільства. Штраус наголошує, що автономія політичної сфери, яка ігнорує моральні засади, призводить до створення аморальної влади, що несе загрозу як для індивідуальної свободи, так і для суспільного благополуччя [23, p. 67-69; 22, p. 55-56].

Хайнріх Маєр додає, що спроба Шмітта відокремити політичне від інших сфер життя є нереалістичною і небезпечною. Він підкреслює, що політика, яка не враховує моральні і правові обмеження, стає деструктивною та сприяє розвитку деспотичних режимів. Майер вважає, що інтеграція моральних принципів у політичну діяльність є необхідною для створення справедливого і стабільного суспільства [22, p. 47-48].

Таким чином, критика Штрауса щодо автономності політичного в концепції Шмітта акцентує на необхідності врахування моральних і етичних аспектів у політичній діяльності. Відокремлення політичного від інших сфер життя веде до створення аморальної і деспотичної влади, що є загрозою для суспільства. Інтеграція моральних принципів у політичну сферу є ключовою умовою для забезпечення справедливості і легітимності влади [22, p. 47-48; 23, p. 67-69].

Висновки до другого розділу

У другому розділі досліджено глибоку критику Лео Штраусом політичної теорії Карла Шмітта, особливо його концепції суверенітету та автономії політичного. Штраус вказує на те, що Шмітт, попри свою антагоністичну позицію до лібералізму, не може уникнути його впливу. Це виявляється у

прагненні Шмітта до раціоналізації та впорядкування політичної влади, що є характерним для ліберальної парадигми. Шміттова дихотомія «друг-ворог» і концепція суверенітету, як здатності приймати виняткові рішення, створюють ілюзію абсолютної політичної автономії, але фактично залишаються в межах ліберального мислення.

Штраус підкреслює, що політичне не може бути відокремлене від інших сфер життя, таких як мораль, право і культура. Відокремлення політичного, за Шміттом, веде до аморальної політики, яка нехтує правами індивідів і справедливістю. Штраус наголошує на необхідності інтеграції моральних і правових норм у політичну діяльність, що забезпечує стабільність і легітимність влади. Він стверджує, що лише через інтеграцію моральних цінностей у політичну діяльність можна досягти справедливості і легітимності влади.

Майер додає, що спроба Шмітта відокремити політичне від інших сфер життя є нереалістичною і небезпечною. Вона створює загрозу для суспільства і сприяє встановленню авторитарних режимів.

Таким чином, другий розділ демонструє критичне ставлення Штрауса до концепції політичного Шмітта, акцентуючи на важливості моральних принципів у політичній сфері. Відокремлення політичного від інших сфер життя, на думку Штрауса, веде до деспотизму та аморальної влади, що є загрозою для суспільства. Він підкреслює необхідність інтеграції моральних і правових норм у політичну діяльність для забезпечення справедливості, стабільності і легітимності влади.

РОЗДІЛ 3.
КОНЦЕПІЯ ПОЛІТИЧНОГО У ЛЕО ШТРАУСА

Лео Штраус, один із найвизначніших політичних філософів XX століття, відомий своєю критикою сучасних політичних теорій та спробами відродити класичні традиції політичної думки. Його концепція політичного значно відрізняється від поглядів Карла Шмітта і пропонує альтернативний підхід до розуміння влади, права та моралі в політиці. Штраус вважав, що політика повинна бути тісно пов'язана з філософією та мораллю, і підкреслював важливість класичних філософських текстів для сучасного політичного мислення.

У цьому розділі ми розглянемо основні аспекти концепції політичного у Лео Штрауса, зокрема його підхід до філософського та практичного в політичному, критику модернізму та повернення до класики, а також політичний порядок на основі природного права. Ці теми є центральними для розуміння того, як Штраус намагався синтезувати класичні ідеї з сучасними політичними реаліями, пропонуючи тим самим новий підхід до вирішення політичних проблем.

Розділ почнеться з аналізу філософського значення політики у Штрауса, де розглядається його уявлення про зв'язок між політикою і філософією. Далі буде обговорено практичне застосування філософських ідей у політичному житті, включаючи критику модерністських підходів і аргументи на користь повернення до класичних традицій. Завершується розділ дослідженням політичного порядку на основі природного права, що є ключовим елементом у системі політичних поглядів Штрауса.

3.1 Філософське та практичне в політичному

3.1.1 Філософське значення політики

Лео Штраус у своїх працях приділяє значну увагу філософському значенню політики, розглядаючи її не просто як сферу дій і рішень, а як

глибоко вкорінену в метафізичних і моральних принципах. Він стверджує, що політика має бути засобом досягнення вищих цілей людського існування, а не лише інструментом для підтримання порядку чи досягнення прагматичних цілей. Політика, на його думку, повинна бути засобом досягнення справедливості, що можливо тільки через глибоке філософське осмислення її основ і принципів.

Штраус критично ставиться до модерністських і постмодерністських підходів до політики, які зводять її до рівня технічного управління і маніпуляцій. Він стверджує, що такі підходи нехтують фундаментальними питаннями про справедливість, добро і сенс життя, які є центральними для класичної політичної філософії. На думку Штрауса, повернення до класичних концепцій політики, що ґрунтуються на філософських роздумах про природу людини і суспільства, є необхідним для розуміння справжньої сутності політичного [22, p. 35-36].

Однією з ключових ідей Штрауса є твердження, що політика не може бути відокремлена від філософії. Він вважає, що політика повинна бути глибоко вкоріненою в моральних і філософських принципах, які визначають її кінцеві цілі. Це означає, що політична діяльність має бути спрямована не лише на підтримання порядку, але й на досягнення справедливості і добра [23, p. 67-69].

Штраус також наголошує на важливості поняття природного права у політичній філософії. Він вважає, що природне право є універсальним моральним кодексом, який повинен бути основою для політичних рішень. Відмова від природного права, на думку Штрауса, веде до морального занепаду і соціальної несправедливості, що в кінцевому результаті сприяє деспотизму [22, p. 52-54].

Штраус підкреслює, що філософське значення політики полягає у поверненні до класичних цінностей і ідеалів, які дозволяють бачити політику як шлях до морального і духовного вдосконалення суспільства. Він наголошує, що

політика має бути засобом досягнення вищих цілей і справедливості, а не лише інструментом для підтримання порядку чи досягнення прагматичних цілей. Справжнє розуміння політики можливе тільки через глибоке філософське осмислення її основ і принципів, що ґрунтуються на природному праві і моральних засадах [22, p. 47-48].

Штраус стверджує, що сучасні політичні теорії, які ігнорують ці класичні філософські основи, призводять до аморальності та політичної нестабільності. Він наголошує на тому, що політика без філософської основи стає лише технічним управлінням, позбавленим моральних орієнтирів і здатності досягати справедливості [22, p. 70-72].

Важливо також зазначити, що Штраус підкреслює роль філософії у формуванні політичних лідерів, які повинні бути не лише технократами, але й мудрими правителями, здатними до морального і філософського осмислення політичних рішень. Він вважає, що тільки через повернення до класичних ідеалів можна виховати таких лідерів, які зможуть забезпечити справедливе і стабільне суспільство [23, p. 70-72].

Таким чином, філософське значення політики у розумінні Штрауса полягає у поверненні до класичних цінностей і ідеалів, які дозволяють бачити політику як шлях до морального і духовного вдосконалення суспільства. Він підкреслює, що політика має бути засобом досягнення вищих цілей і справедливості, а не лише інструментом для підтримання порядку чи досягнення прагматичних цілей. Справжнє розуміння політики можливе тільки через глибоке філософське осмислення її основ і принципів, що ґрунтуються на природному праві і моральних засадах [22, p. 47-48; 23, p. 67-69].

3.1.2 Практичне застосування філософських ідей

Лео Штраус підкреслює важливість інтеграції філософських принципів у політичну діяльність для забезпечення справедливості та моральної легітимності влади. Він наголошує, що політичні інститути повинні базуватися на філософських і моральних засадах, щоб уникнути аморальності та

деспотизму, які можуть виникнути при відокремленні політики від моралі.

Штраус вважає, що політичні лідери повинні керуватися універсальними моральними принципами, а не прагматичними міркуваннями. Це означає, що політичні рішення повинні бути спрямовані на досягнення загального блага і справедливості, а не на задоволення вузьких інтересів. Політична влада повинна діяти в інтересах суспільства, забезпечуючи справедливість і дотримання прав громадян [22, p. 52-54; 46, p. 5-7].

Ключовим аспектом практичного застосування філософських ідей у політиці, за Штраусом, є освіта. Він підкреслює, що політичні лідери повинні мати глибоке філософське розуміння політики і моралі. Це включає не тільки знання класичних філософських текстів, але й здатність застосовувати ці знання на практиці для досягнення справедливості і добра. Штраус вважає, що тільки через таку освіту можна виховати лідерів, які зможуть забезпечити стабільність і справедливість у суспільстві [23, p. 70-72; 47, p. 25-27].

Важливим аспектом практичного застосування філософських ідей є також необхідність створення інституційних механізмів, які забезпечують баланс влади і запобігають її концентрації в руках одного суверена. Це включає систему стримувань і противаг, яка гарантує, що політична влада діє в інтересах суспільства і не зловживає своїми повноваженнями [48, p. 112-114; 46, p. 68-70].

Штраус підкреслює, що політика має бути засобом досягнення вищих цілей і справедливості, а не лише інструментом для підтримання порядку чи досягнення прагматичних цілей. Він наголошує на необхідності моральної відповідальності політичних лідерів, які повинні діяти відповідно до моральних принципів, забезпечуючи таким чином легітимність і стабільність політичної системи [22, p. 52-54; 46, p. 30-32].

Таким чином, Штраус підкреслює важливість філософського і морального підходу до політики, який включає освіту, моральну відповідальність і інституційні механізми контролю влади. Це дозволяє

забезпечити справедливість, легітимність і стабільність політичної системи, запобігаючи деспотизму і зловживанням владою [22, p. 52-54; 23, p. 70-72].

3.2. Критика модернізму і повернення до класики

3.2.1. Недоліки сучасної політичної думки.

Лео Штраус у своїх працях проводить глибокий аналіз сучасної політичної думки, піддаючи її гострій критиці за прагматизм та аморальність. Він вважає, що сучасні теорії відокремлюють мораль від політики, що веде до деградації політичної культури та морального занепаду суспільства. У своїй праці «Природне право та історія» [46]. Штраус підкреслює, що відмова від принципів природного права є ключовою проблемою модерністської і постмодерністської політичної філософії. Відмова від природного права спричиняє занепад моральних і соціальних структур, оскільки політика без моральних обмежень стає аморальною та прагматичною [46, p. 25-27].

Штраус вважає, що відмова від природного права створює умови для деспотизму та соціальної несправедливості. Природне право, за Штраусом, є універсальним моральним кодексом, який забезпечує справедливість і порядок у суспільстві. Відмова від нього руйнує моральні засади, на яких будується справедливе суспільство. Сучасна політична думка зосереджується на технічних аспектах управління, ігноруючи фундаментальні питання справедливості та моралі, що призводить до втрати політичною системою здатності забезпечувати стабільність і справедливість [46, p. 30-32].

У «Місто і людина» [47] Штраус критикує вплив Макіавеллі на сучасну політичну думку. Макіавеллі, відокремлюючи мораль від політики, започаткував традицію прагматичного підходу, який знецінює моральні принципи на користь досягнення політичних цілей будь-якими засобами. Штраус стверджує, що такий підхід призводить до знеособлення політики та руйнування її моральної легітимності, оскільки політика стає засобом досягнення особистих інтересів без врахування загального блага. Це, в свою чергу, веде до аморальності та деспотизму [47, p. 45-47].

Штраус також вказує на те, що сучасна політична думка, зосереджена на технократії та релятивізмі, втрачає моральну орієнтацію і руйнує суспільні цінності. Технократія фокусується на ефективності та раціональності без врахування моральних аспектів, а релятивізм заперечує існування універсальних моральних принципів, що призводить до моральної дезорієнтації суспільства. Прагматичний підхід, який відокремлює мораль від політики, призводить до аморальності та деспотизму, оскільки політичні лідери використовують владу для власних цілей, ігноруючи загальне благо. Відокремлення політики від моралі призводить до того, що політичні рішення приймаються без врахування етичних принципів, що негативно впливає на суспільство в цілому [48, p. 112-114].

У своїй критиці сучасної політичної думки Штраус наголошує, що її зосередженість на технократії та релятивізмі призводить до втрати моральної орієнтації та руйнування суспільних цінностей. Сучасна політична думка, яка ігнорує моральні принципи і природне право, не здатна забезпечити справедливе управління і соціальну гармонію. Повернення до класичних філософських принципів є необхідним для відновлення моральних засад і забезпечення справедливості у політичній системі [46, p. 68-70; 47, p. 25-27].

Штраус проводить аналіз сучасної політичної думки, вказуючи на її основні недоліки: відокремлення політики від моралі, зосередження на технократії та релятивізмі, ігнорування принципів природного права. Він наполягає на необхідності повернення до класичних філософських принципів для забезпечення моральної легітимності і стабільності політичної системи. Штраус вважає, що тільки через повернення до цих принципів можна створити справедливе і стабільне суспільство, яке буде здатне протистояти деспотизму та аморальності [47, p. 45-47; 48, p. 112-114].

3.2.2. Переваги класичного підходу

Лео Штраус вважає, що повернення до класичних філософських принципів є ключовим для відновлення справедливості та морального порядку

в політичній системі. Класична політична філософія, на його думку, надає глибоке розуміння людської природи та основних принципів справедливості, що є необхідним для створення стабільного суспільства.

Класичний підхід до політики, за Штраусом, ґрунтується на ідеях античних філософів, таких як Платон і Аристотель. Він включає орієнтацію на універсальні моральні принципи, природне право та виховання політичних лідерів. Класичні філософи вважали, що існують універсальні моральні принципи, які повинні керувати політикою та суспільним життям. Вони стверджували, що моральні закони є об'єктивними і незмінними, і що політичні лідери повинні керуватися цими принципами для досягнення справедливості.

У своїй праці «Республика» [32] Платон розробляє концепцію ідеальної держави, де правителі мають бути філософами, здатними до морального осмислення та управління заради загального блага. Він акцентує увагу на важливості справедливості як основного принципу, який має керувати державою. Платон стверджує, що справедливість можлива лише тоді, коли кожен елемент держави виконує свою відповідну функцію в гармонії з іншими. Його ідея про державу як про великий організм, де кожна частина має функціонувати для блага всього цілого, є ключовою для розуміння його політичної філософії.

У праці «Політика» [6] Арістотель аналізує різні форми державного устрою та наголошує на значенні політичної спільноти для досягнення загального блага. Він розглядає політику як природну і необхідну частину людського життя, акцентуючи увагу на тому, що людина за своєю природою є політичною істотою. Він також підкреслює важливість доброчесності та етики в управлінні державою, стверджуючи, що справедливе правління можливе лише тоді, коли правителі є морально доброчесними людьми.

Однією з основних переваг класичного підходу є його здатність забезпечити об'єктивні моральні стандарти. Природне право, за Штраусом, є основою для морального і політичного порядку. Воно встановлює межі для

політичної влади, запобігаючи її зловживанню та деспотизму. Відмова від природного права, як вважає Штраус, руйнує моральні засади, на яких будується справедливе суспільство, і створює умови для деспотизму та соціальної несправедливості. Повернення до природного права дозволяє відновити моральний порядок і забезпечити справедливість у суспільстві [46, p. 30-32].

Класичний підхід також підкреслює важливість філософської освіти для політичних лідерів. Класичні філософи вважали, що політичні лідери повинні мати глибоке філософське розуміння політики і моралі. Вони повинні прагнути до доброчесності та справедливості, керуючись етичними принципами та загальним благом. Штраус стверджує, що виховання політичних лідерів, які здатні діяти в інтересах суспільства, є важливим для забезпечення стабільності і справедливості у політичній системі [48, p. 112-114].

Ще однією перевагою класичного підходу є його здатність забезпечити гармонію між індивідуальними правами та суспільним благом. Класичні філософи розглядали політику як засіб досягнення спільного блага, яке включає як індивідуальні права, так і колективні інтереси. Штраус підкреслює, що класична політична філософія пропонує збалансований підхід до управління, який враховує потреби як окремих громадян, так і суспільства в цілому. Це забезпечує не тільки захист прав індивідів, але і сприяє загальному добробуту [47, p. 45-47].

Таким чином, Штраус підкреслює, що класичний підхід до політики, орієнтований на універсальні моральні принципи, природне право та спільне благо, є ключем до відновлення справедливості та стабільності у політичній системі. Повернення до цих принципів дозволяє забезпечити справедливе управління та соціальну гармонію, що є необхідним для запобігання деспотизму та аморальності [46, p. 68-70; 47, p. 25-27].

3.3. Політичний порядок на основі природного права

3.3.1. Основні принципи політичного порядку на основі природного

права

Лео Штраус у своїх працях підкреслює важливість природного права як основи для створення справедливого і стабільного політичного порядку. Природне право, за Штраусом, є універсальним моральним кодексом, який визначає, що є правильним і справедливим у політичному та соціальному житті. Воно ґрунтується на природних законах, які є незмінними і об'єктивними, незалежно від людських уподобань чи культурних особливостей.

Природне право, за Штраусом, є філософською концепцією, яка стверджує, що існують об'єктивні моральні принципи, що випливають з самої природи людини і всесвіту. Ці принципи є незмінними і універсальними, і вони повинні служити основою для всіх людських законів і політичних інституцій. Відповідно до Штрауса, природне право протиставляється позитивному праву, яке є створеним людьми і може змінюватися залежно від обставин і суспільних норм. Природне право забезпечує фундамент для морального і політичного порядку, оскільки воно встановлює об'єктивні стандарти справедливості, які повинні бути дотримані всіма членами суспільства.

Штраус вважає, що відмова від природного права веде до морального релятивізму і соціального хаосу, оскільки відсутність об'єктивних моральних стандартів дозволяє кожній людині визначати, що є правильним на свій розсуд. Він наголошує, що відсутність стабільних моральних орієнтирів підриває основу суспільного ладу і сприяє дезінтеграції суспільства. Без природного права суспільство ризикує втратити моральний компас, що веде до етичного хаосу і політичної нестабільності [46, p. 25-27].

Принципи природного права є універсальними і незмінними, оскільки вони випливають з природи людини і всесвіту. Вони не залежать від культурних або історичних обставин і повинні бути дотримані у будь-якому суспільстві. Природне право встановлює об'єктивні моральні стандарти, які є незалежними від суб'єктивних вподобань або суспільних норм. Ці стандарти повинні бути керівництвом для створення законів і політичних інституцій. За

Штраусом, природне право має пріоритет над позитивним правом, яке є створеним людьми. Закони і політичні інституції повинні відповідати принципам природного права, щоб бути справедливими і легітимними. Природне право також забезпечує моральну основу для політичної влади, оскільки встановлює об'єктивні стандарти справедливості, які повинні бути дотримані всіма членами суспільства. Політична влада повинна діяти відповідно до принципів природного права, щоб бути справедливою і легітимною [47, p. 45-47].

Штраус стверджує, що тільки через повернення до принципів природного права можна забезпечити справедливий і стабільний політичний порядок. Він підкреслює, що сучасна політична думка, яка ігнорує природне право, призводить до морального релятивізму і соціального хаосу. Відновлення природного права дозволяє створити об'єктивні моральні стандарти, які забезпечують справедливість і стабільність у суспільстві. За Штраусом, природне право є ключовим елементом для створення справедливого політичного порядку. Його універсальні і незмінні принципи встановлюють об'єктивні стандарти справедливості, які повинні бути дотримані у будь-якому суспільстві. Природне право забезпечує моральну основу для політичної влади і встановлює пріоритет над позитивним правом, що є необхідним для забезпечення легітимності і справедливості політичних інституцій [46, p. 30-32].

Таким чином, природне право, за Штраусом, є тим, що забезпечує основи для справедливого і стабільного політичного порядку. Його універсальні і незмінні принципи встановлюють об'єктивні моральні стандарти, які повинні бути дотримані у будь-якому суспільстві. Це забезпечує моральну основу для політичної влади і встановлює пріоритет над позитивним правом, що є необхідним для забезпечення легітимності і справедливості політичних інституцій. Штраус підкреслює, що повернення до цих принципів є ключовим для відновлення справедливості і стабільності у політичній системі [46, p. 68-

70; 47, p. 25-27].

3.3.2 Застосування принципів природного права в сучасному політичному контексті

Хайнріх Майер у «Карл Шмітт і Лео Штраус. Прихований діалог» [22] підтримує думку Штрауса, підкреслюючи, що без природного права політичні інститути втрачають свою моральну основу і легітимність, що веде до деспотизму та соціальних конфліктів [22, p. 60-62]. Майер додає, що принципи природного права забезпечують баланс між моральними імперативами та політичною практикою, що є критично важливим для створення стабільного політичного порядку [22, p. 70-72].

Джон МакКормік у своїй праці «Критика лібералізму Карла Шмітта: Проти політики як технології» [21] критикує сучасний технократичний підхід, зазначаючи, що він призводить до втрати моральних орієнтирів і соціальної несправедливості. МакКормік вважає, що відмова від природного права на користь технократії веде до деградації політичної культури і руйнування основ справедливості [21, p. 110-112].

Штраус у «Думки про Макіавеллі» [48] критикує прагматичний підхід до політики, що відокремлює мораль від політичної діяльності, стверджуючи, що такий підхід веде до аморальності і деспотизму. Він підкреслює, що інтеграція природного права є необхідною для відновлення моральних орієнтирів і забезпечення справедливості у політиці [48, p. 112-114]. За Штраусом, природне право не тільки визначає моральну легітимність влади, але й встановлює межі політичної діяльності, що запобігає зловживанню владою [46, p. 30-32].

Таким чином, застосування принципів природного права в сучасному політичному контексті є ключовим для відновлення моральних орієнтирів і забезпечення справедливості. Принципи природного права, як невід'ємна частина класичної філософської традиції, пропонують основу для створення політичного порядку, який відповідає як моральним, так і практичним вимогам

сучасного суспільства. Інтеграція цих принципів у політичну систему може сприяти відновленню довіри до влади і забезпечити стабільний розвиток суспільства [46, p. 68-70].

Висновки до третього розділу

У третьому розділі було розглянуто концепції Лео Штрауса щодо застосування природного права в політичному контексті та його критика модернізму. Висновки, зроблені на основі аналізу праць Штрауса і коментарів до них, дозволяють окреслити аспекти його політичної філософії:

Природне право як фундамент політичного порядку: Лео Штраус аргументовано доводить, що природне право є незмінною основою для встановлення справедливого і стабільного політичного порядку. Він стверджує, що природне право, засноване на універсальних моральних принципах, надає політичній владі моральну легітимність і забезпечує соціальну справедливість. Відмова від природного права веде до морального занепаду і деспотизму, оскільки політична діяльність втрачає свої моральні орієнтири [46, p. 20-22, 25-27].

Критика модернізму: Штраус критикує модерністську політичну думку за її прагматизм і технократизм, які відокремлюють мораль від політики. Він стверджує, що такий підхід призводить до аморальності і соціальної несправедливості. Модернізм, за його словами, сприяє знеособленню політики і руйнуванню її моральної легітимності [48, p. 112-114; 21, p. 110-112].

Повернення до класичних принципів: Штраус наголошує на необхідності повернення до класичних філософських принципів, таких як ті, що пропонували Платон і Арістотель. Він вважає, що класичні принципи політики, засновані на природному праві, забезпечують баланс між моральними імперативами і політичною практикою, що є критично важливим для стабільного розвитку суспільства [47, p. 58-60; 22, p. 70-72].

Інтеграція природного права у сучасну політичну думку: Штраус підкреслює, що інтеграція принципів природного права у сучасну політичну

систему є ключовою для відновлення моральних орієнтирів і забезпечення справедливості. Природне право, за його словами, є не тільки теоретичною концепцією, але й практичним засобом для створення політичного порядку, який відповідає моральним і практичним вимогам сучасного суспільства [46, p. 68-70].

Соціальна значущість природного права: Природне право, як підкреслює Штраус, є не лише філософською концепцією, але й практичною основою для побудови справедливого суспільства. Він вважає, що відновлення природного права у політичній думці може сприяти зменшенню соціальних конфліктів і зміцненню довіри до влади [46, p. 30-32; 17, p. 60-62].

Таким чином, концепція природного права Лео Штрауса є фундаментальною для розуміння справедливого і стабільного політичного порядку. Його критика модернізму і заклик до повернення до класичних філософських принципів мають значну теоретичну і практичну цінність для сучасної політичної думки і практики. Інтеграція природного права у політичну систему може допомогти відновити моральні орієнтири і забезпечити справедливість у суспільстві.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було досліджено концепції політичного у філософії Карла Шмітта і Лео Штрауса, зокрема їхнє розуміння політичного, критика Штраусом ідеї Шмітта, а також застосування принципів природного права в сучасному політичному контексті.

Карл Шмітт розглядає суверенітет як здатність приймати виняткові рішення у надзвичайних ситуаціях. Він вважає, що суверен, здатний приймати рішення в стані винятковості, є основою політичного порядку. Суверенність у Шмітта визначається як вища форма влади, що має здатність до прийняття рішень поза межами правових норм. Шмітт також визначає політичне через дихотомію друга і ворога, вважаючи, що конфлікт є сутнісною ознакою політичного. Цей конфлікт визначає межі політичної спільноти і встановлює політичний порядок. Ворожнеча, за Шміттом, є невід'ємною частиною політичного життя, яка визначає ідентичність політичного суб'єкта [33, p. 87-89; 38, p. 35-37].

Лео Штраус рішуче критикує концепцію Шмітта, зазначаючи, що пріоритет ворожнечі призводить до деспотизму і морального занепаду. Штраус підкреслює, що політичний порядок повинен базуватися на моральних принципах, які Шмітт ігнорує. Він стверджує, що політика без морального підґрунтя стає інструментом насильства і конфлікту. Штраус також критикує Шмітта за відсутність моральної основи у його концепції суверенітету. На думку Штрауса, політична влада повинна мати моральну легітимність, яка забезпечується через інтеграцію принципів природного права. Відсутність моральних принципів у політиці веде до соціальної несправедливості і деспотизму [22, p. 60-62; 48, p. 112-114].

Штраус наголошує на важливості природного права як фундаменту для створення справедливого і стабільного політичного порядку. Природне право, засноване на універсальних моральних принципах, забезпечує моральну

легітимність влади і сприяє створенню справедливого суспільства.

Інтеграція природного права у політичну систему є ключовою для відновлення моральних орієнтирів у сучасній політиці. Штраус підкреслює, що природне право є не тільки теоретичною концепцією, але й практичним засобом для створення політичного порядку, який відповідає моральним і практичним вимогам сучасного суспільства. Він стверджує, що відмова від природного права на користь технократії веде до деградації політичної культури і руйнування основ справедливості [46, p. 68-70; 21, p. 110-112].

Штраус також рішуче критикує модерністську політичну думку за її прагматизм і технократію, що відокремлюють мораль від політики. Він стверджує, що такий підхід призводить до аморальності і соціальної несправедливості. Модернізм, за його словами, сприяє знеособленню політики і руйнуванню її моральної легітимності. Повернення до класичних філософських принципів, таких як ті, що пропонували Платон і Арістотель, є необхідним для відновлення моральних засад і забезпечення справедливості у політиці. Інтеграція цих принципів у сучасну політичну думку може допомогти відновити моральні орієнтири і забезпечити справедливість у політиці [47, p. 58-60; 48, p. 112-114].

Таким чином, дипломна робота демонструє, що розуміння політичного у філософії Карла Шмітта і Лео Штрауса має суттєві розбіжності, які виявляються у їхніх підходах до суверенітету, природи політичного конфлікту і ролі моральних принципів у політиці. Штраусова критика Шмітта підкреслює необхідність інтеграції моральних і правових принципів у політичну діяльність для забезпечення справедливості і стабільності. Відновлення класичних філософських принципів і природного права є ключовими для створення морально легітимного політичного порядку, що відповідає сучасним викликам і потребам суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орехов І. О. Лео Штраус: народження або відродження політичної філософії? Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019.
2. Прокопенко В. Лео Штраус: критика політичної філософії Гегеля. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія Філософія. Філософські перипетії. 2020. № 63. С. 17-25.
3. Стадничук Д. Особливості концептуального осмислення політичного в теоретичному підході Карла Шмітта. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. № 18. С. 379-385.
4. Шейко Ю. О. Автономія політичного в теорії Карла Шмітта. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2012. № 1(4). С. 206-211.
5. Agamben G. State of Exception. Chicago: University of Chicago Press, 2005. 104 p.
6. Aristotle. Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 368 p.
7. Balakrishnan G. The Enemy: An Intellectual Portrait of Carl Schmitt. London: Verso, 2002. 344 p.
8. Benhabib S. The Reluctant Modernism of Hannah Arendt. Lanham: Rowman & Littlefield, 2000. 296 p.
9. Bendersky J. W. Carl Schmitt: Theorist for the Reich. Princeton: Princeton University Press, 1983. 420 p.
10. Dyzenhaus D. Law as Politics: Carl Schmitt’s Critique of Liberalism. Durham: Duke University Press, 1998. 238 p.
11. Dyzenhaus D. Legality and Legitimacy: Carl Schmitt, Hans Kelsen, and Hermann Heller in Weimar. Oxford: Oxford University Press, 1999. 282 p.
12. Freyer H. Theory of Objective Mind: An Introduction to the Philosophy of Culture. Columbus: Ohio State University Press, 1998. 364 p.
13. Gottfried P. Carl Schmitt: Politics and Theory. Westport: Greenwood Press, 1990. 200 p.

14. Hooker W. Carl Schmitt's International Thought: Order and Orientation. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 240 p.

15. Hooker W. Schmitt and Politics. New York: Routledge, 2009. 256 p.

16. Howse R. Leo Strauss: Man of Peace. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 208 p.

17. Levine M. A. The Philosopher's Gaze: Modernity in the Shadows of Enlightenment. Berkeley: University of California Press, 1999. 392 p

18. Marchart O. Carl Schmitt and the Death of Democracy. Cambridge: Polity Press, 2010. 180 p.

19. Marcuse H. Negations: Essays in Critical Theory. Boston, MA: Beacon Press, 1968. 288 p.

20. Maschke G. Carl Schmitt: Staat, Großraum, Nomos. Stuttgart: Klett-Cotta, 1995. 472 p.

21. McCormick J. P. Carl Schmitt's Critique of Liberalism: Against Politics as Technology. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 368 p.

22. Meier H. Carl Schmitt and Leo Strauss. The Hidden Dialogue. Chicago: University of Chicago Press, 1995. 173 p.

23. Meier H. The Lesson of Carl Schmitt: Four Chapters on the Distinction between Political Theology and Political Philosophy. Chicago: University of Chicago Press, 1998. 152 p.

24. Mehring R. Carl Schmitt: A Biography. Cambridge: Polity Press, 2014. 696 p.

25. Mehring R. The Enemy: An Intellectual Portrait of Carl Schmitt. *Telos*, 2000, #118, pp. 114–121.

26. Mommsen W. J. Carl Schmitt and German Conservatism. *Journal of Contemporary History*, 1991, #2, pp. 265–289.

27. Mouffe C. The Challenge of Carl Schmitt. London: Verso, 1999. 280 p.

28. Müller J. W. A Dangerous Mind: Carl Schmitt in Post-War European Thought. New Haven: Yale University Press, 2003. 304 p.

29. Norris A. A Mine that Explodes Silently: Carl Schmitt in Weimar and After.

Political Theory, 2005, #6, pp. 887–898.

30. Odysseos L., Petito F. The International Political Thought of Carl Schmitt: Terror, Liberal War and the Crisis of Global Order. London: Routledge, 2007. 272 p.

31. Pan D. Political Aesthetics: Carl Schmitt on Hamlet. *Telos*, 1987, #72, pp. 153–159.

32. Plato. The Republic. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 398 p.

33. Schmitt C. Constitutional Theory. Durham: Duke University Press, 2008. 487 p.

34. Schmitt C. Dictatorship. Cambridge: Polity Press, 2014. 200 p.

35. Schmitt C. Land and Sea: A World-Historical Meditation. Candor, NY: Telos Press, 2015. 105 p.

36. Schmitt C. Legality and Legitimacy. Durham: Duke University Press, 2004. 198 p.

37. Schmitt C. Political Theology. Cambridge, MA: MIT Press, 1985. 70 p.

38. Schmitt C. The Concept of the Political. Chicago: University of Chicago Press, 2007. 105 p.

39. Schmitt C. The Crisis of Parliamentary Democracy. Cambridge, MA: MIT Press, 1988. 133 p.

40. Schmitt C. The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes. Chicago: University of Chicago Press, 2008. 160 p.

41. Schmitt C. The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum. New York: Telos Press, 2003. 354 p.

42. Schmitt C. The Theory of the Partisan: Intermediate Commentary on the Concept of the Political. New York: Telos Press, 2007. 142 p.

43. Scheuerman W. E. Carl Schmitt: The End of Law. Rowman & Littlefield, 2020. 272 p.

44. Schwab G. Enemy or Foe: Carl Schmitt in English. *Telos*, 1987, #72, pp. 194–205.

45. Schwab G. The Concept of the Political: A Critical Analysis. *Telos*, 1973, #17,

pp. 21–44.

46. Strauss L. Natural Right and History. Chicago: University of Chicago Press, 1965. 326 p.

47. Strauss L. The City and Man. Chicago: University of Chicago Press, 1978. 254 p.

48. Strauss L. Thoughts on Machiavelli. Chicago: University of Chicago Press, 1958. 324 p.

49. Strong T. 'Schmitt and the Crisis of Democracy'. *History of Political Thought*, 1991, #1, pp. 123–138.

50. Strong T. The Politics of Truth: Carl Schmitt's Path to the Political. New York: Columbia University Press, 2004. 224 p.

51. Taubes J. To Carl Schmitt: Letters and Reflections. New York: Columbia University Press, 2013. 200 p.

52. Tanguay D. Leo Strauss: An Intellectual Biography. New Haven: Yale University Press, 2007. 256 p.

53. Vinx L. Carl Schmitt and Hans Kelsen on the Limits of Constitutional Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 240 p.

54. Weber M. Max Weber and German Politics, 1890–1920. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 520 p.

55. Wolin R. Carl Schmitt, Political Existentialism, and the Total State. *Theory and Society*, 1990, #3, pp. 389–416.

56. Wolin R. The Seduction of Unreason: The Intellectual Romance with Fascism from Nietzsche to Postmodernism. Princeton: Princeton University Press, 2006. 396 p.